

Joan Gomila, *L'obra folklòrica d'Isidor Macabich*, Eivissa, Miquel Costa Editor, 2022, 149 p., ISBN: 978-84-92951-57-4.

La divulgació d'un treball acadèmic no és per res del món una empresa senzilla. Ans al contrari. L'escomesa resulta sovint descoratjadora i molta gent acaba llançant la tovallola, frustrada. Sobretot quan, en pro d'una difusió més conspícua, es pretén que la investigació en qüestió siga publicada per alguna editorial d'índole comercial sense vincles amb cap institució pedagògica. Aquesta dificultat s'incrementa de forma exponencial si, de més a més, ets jove i el teu estatus acadèmic no ha assolit encara la condició d'expert o d'autoritat dins de la disciplina de coneixement en què exerceixes la recerca. Aquest podria ser perfectament el cas de l'autor de l'obra sotmesa a col·lació en aquestes línies, si no fora per l'aposta ferma, tenaç i decidida de Miquel Costa Editor, artífex al capdavant del primer llibre de Joan Gomila Pere (Eivissa, 1999), un novell i prometedor investigador que apunta molt bones maneres. L'autor d'aquest exemplar culminà no fa gaire la titulació en Llengua i Literatura Catalanes a la Universitat de les Illes Balears amb un excels treball de final de grau sobre l'inefable Isidor Macabich, distingit per unanimitat amb el premi extraordinari 2021 de la Facultat de Filosofia i Lletres. Val a dir que l'estudi a partir del qual s'origina la present publicació fou tutoritzat per Caterina Valriu Llinàs, una de les majors especialistes de l'àmbit nostrat dins del camp dels estudis etnopoètics; garantia inequívoca perquè el tema objecte d'estudi compte amb un substrat hermenèutic impecable.

Gomila rescabala de l'oblit un personatge emblemàtic relativament conegut encara ara a les Pitiüses: l'historiador, arxiver i alhora sacerdot eivissenc Isidor Macabich i Llobet (1883-1973). Com déiem, aquest jove erudit aborda una figura decisiva per a la cultura balear des de la perspectiva epistemològica dels estudis etnopoètics, una disciplina acadèmica avui dia en auge que, amb llançaments com aquest, arreplega els fruits de la tasca contínua, constant i punyent mampresa prompte farà dues dècades pel Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, entitat

a la qual s'adscriu precisament el Grup de Recerca en Etnopoètica de la UIB liderat per Valriu i en què Gomila ha irromput amb vigoria.

El mateix autor reconeix en unes anotacions breus a tall de prefaci que el treball que al remat originà el present volum el va encetar per motivacions diverses. Tanmateix, hi subjau una raó cabdal fàcilment perceptible. Fins ara comptàvem amb un cabal fecund d'estudis sobre el Macabich poeta, historiador i periodista, però més enllà de fer-ne esment així com de gaidó en algun que altre estudi acadèmic del ram, ningú no havia gosat analitzar encara amb profusió la seua incommensurable faceta com a folklorista; un detall gens menor tenint en compte que som davant d'un dels compiladors més destacats de la tradició popular de les illes Pitiüses. El lector advertirà des de les primeres pàgines aquesta particularitat no poc important en la trajectòria de Macabich, perquè Gomila revisa a aquest efecte vida i obra del personatge matèria d'estudi. En una introducció rigorosa i pulcra que, atesa l'extensió, bé podria considerar-se en realitat un dels capítols neuràlgics del llibre, l'incipient acadèmic explica els principals episodis i fites de la trajectòria professional d'aquest reputat i polifacètic canonge, els càrrecs nombrosos que ostentà o les entitats cíviques i culturals que fundà i mantingué. Inclús les distincions en reconeixement a la seua prolífica i polièdrica trajectòria. I tot ben amerat per una anàlisi del convuls context social i polític en què va viure i per un recorregut precís pels principals corrents culturals esdevinguts a les Balears i la resta d'Europa al llarg dels segles XIX i XX, parant especial atenció al cas concret d'Eivissa. No debades, un dels punts forts en aquest sentit és segurament la descripció de les relacions humanes i els vincles acadèmics que Macabich va establir amb els intel·lectuals i folkloristes coetanis seus, com ara el cas de les polèmiques amb Blasco Ibáñez o el contacte i l'amistat amb Antoni M. Alcover, Francesc de Borja Moll o Baltasar Samper, en tant que col·laborador i informant pitiús del colossal *DCVB*.

Servit l'aperitiu, anem al moll de l'os. Joan Gomila localitza i analitza en l'apartat central del llibre els materials de caràcter folklòric i etnopoètic aplegats en tres de les obres capitals d'Isidor Macabich. Després d'explicar la classificació i les reformulacions diverses aplicades per l'afable canonge arxiver —justificant quirúrgicament cada decisió, en diríem—, Gomila opta pel mètode descriptiu tot emprant la fórmula de fitxes comentades. Als *Mots de bona cristiandat* (1918), inserits més endavant dins del volum IV de la *Historia de Ibiza* (1967), es preserven materials d'alt valor etnològic, com per exemple un nodrit compendi de locucions sentides a dir a la pagesia o expressions genuïnes del llenguatge popular, al costat d'un pròleg de joventut en què el mateix Macabich encoratjava el lector a conservar el dialecte eivissenc. Escrit en castellà ateses les vicissituds del context històric, aquest mateix volum IV d'*Historia de Ibiza* conté també al seu torn un capítol intítulat «Costumbrismo» que ve a ser, tal com ressalta

Gomila, un exercici d'antropologia cultural i etnogràfica d'una vàlua i una riquesa importantíssimes. Entre els nombrosos materials compilats en aquest segon fascicle hi ha fets, narracions, transcripcions, comentaris, opinions i interpretacions sobre Eivissa i Formentera en una cadència un tant desordenada, això sí, segons l'opinió sincera del mateix Gomila. La majoria, transcrits en castellà; només alguns —dissortadament pocs—, en català. Estudis que segueixen un mètode propi, poc empíric, motivat també per l'ambient isolat, d'aïllament i estretor cultural en què va treballar i viure. Fet i fet, un mètode, el del canonge, ben bé als antípodes del de Gomila, que com déiem analitza el gruix dels materials de Macabich esmentats mitjançant un acurat model de fitxa d'anàlisi. Aquestes cèdules inclouen, com a paràmetres i indicadors principals, títol, primera referència bibliogràfica (allà on fou publicat abans cada text), classificació (tipus de document o gènere: rondalla, llegenda, parèmies, cançons, costums, etc.), resum abreujat i, com a element al nostre parer més remarcable, uns reeixits comentaris valoratius que expliquen cada material objecte d'anàlisi d'acord amb el context de l'època. Gomila també té en compte l'existència de possibles ressenyes i tampoc no es descuida d'incloure-hi aquells fragments al seu entendre més significatius o representatius de cada peça, normalment d'unes 5-10 línies. Entre els materials passats pel sedàs d'aquestes fitxes d'anàlisi trobem mots de bona cristiandat, esperits, disfresses carnavalesques, danses, romancer, cançoner, caramelles nadalenques, folklore musical, relats dels temps dels moros, referències a festivitats com ara Sant Joan o notes costumistes sobre naixements, defuncions, jocs infantils, cuina popular, món agrari, refranyer, cantadors i glosadors.

Endemés, qualsevol investigador o acadèmic interessat pels estudis etnopoètics fruità sobretot de l'últim apartat, una secció que aborda amb especial interès els capítols de «Rondaies», amb títols com «Sa favereta», «S'aufabeguereta», «El so Sellaràs i el so Parra», «Sa sogra de sant Pere», «Sa princesa de Bien podrá ser», «Ses marticaletes», «La fada Morgana», «Ses tovaletes», «Es compà llob i sa comara rabosa», «Na Prima i na Rabassetes», etc. Una munió de rondalles meravelloses o d'enginy impregnades per la genuïnitat pitiüsa que Gomila proveeix, amb bon criteri, de la indexació ATU preceptiva. La cosa, però, no acaba ací. La cirereta del pastís als dos primers aplecs analitzats la posa l'episodi dels «Espíritus familiars», dedicat *de facto* a llegendes hagiogràfiques, demòniques i de bruixeria (bruixes, fades, fameliars, follets i barrugets...) o a aparicions fantasmals i espectrals, per esmentar-ne només algunes. Sens dubte, un àpat exquisit a ulls de qualsevol apassionat dels estudis sobre literatura popular.

La darrera obra d'Isidor Macabich buidada per Gomila és el *Romancer tradicional eivissenc*, publicat l'any 1954. Hi apareixen romanços carolingis, de venjances femenines, d'amor desgraciat, d'adulteri i fidelitat, de captius, de religioses, d'esposes dissortades

o de burles i astúcies, entre altres. Tot plegat fa un total de 26 peces amb títols més o menys explícits que n'avancen l'argument, com «N'Escrivaneta», «La mort del Rei», «Les dos germanes captives», «La druda», «Molt trista estava la infanta», «Naufragi» o «A la ciutat de Nàpols», a tall de mostra. Gomila s'afanya a advertir, però, que alguns d'aquests romanços no els recull el folklorista protagonista del llibre directament de boca de llurs informants i contaïres, sinó que els agafa del *Romancer popular* de Marià Aguiló.

L'objectiu últim del llibre de Gomila és evident: encomanar el lector destinatari a la lectura de l'obra de Macabich. Descobrir-lo o rellegir-lo. Per això potser hi trobem a faltar una tria un pèl més qualitativa per part de l'autor. És a dir, que Joan Gomila s'haguera mullat amb alguna recomanació concreta sobre determinades peces, aquelles al seu criteri més significatives. Destriar un poc més el gra de la palla, perquè ens entenguem. Gomila no ho fa, però el fet cert és que potser tampoc no toca, perquè al cap i a la fi som davant d'un treball acadèmic reglat ortodox i, en conseqüència, metodològicament irrefutable. Siga com vulga, en les fitxes advertides hi ha les circumstàncies i els trets característics, temàtics i argumentals de cada text, amb la transcripció d'aquells fragments com déiem més representatius per a qui vulga anar fent boca.

En última instància, s'hi constata també una vasta bibliografia que posa de manifest l'exercici ardu de recerca efectuat per aquest jove investigador. El llibre, però, no acaba ací, sinó que amaga encara més sorpreses. En clau d'epíleg, hi trobem un suggeridor apèndix fotogràfic i documental que inclou imatges de les cobertes originals dels principals escrits de Macabich, papers curiosos com la partida de naixement o una bateria de retrats en blanc i negre des de la primera infantesa fins als darrers dies de l'eclesiàstic, així com notes manuscrites i apunts també seus. Les anotacions esclaridores de Gomila a peu de pàgina, concises i ben ordenades, compensen una maquetació visualment no gaire atractiva de format en aquesta secció final.

Abans, però, hi ha encara una altra *delicatessen*: una entrevista breu a Isidor Marí, fillol del clergue protagonista i actual professor de la UOC; un espai en què Gomila interpel·la àvidament Marí sobre afers familiars i personals, context social i cultural i un bon grapat d'aspectes referits a l'obra i el llegat d'Isidor Macabich com a intel·lectual i folklorista. Fet i fet, una entrevista àgil i afable que no resulta ni de bon tros sobrer. Ans al contrari, reforça per a bé la imatge del personatge estudiat tot ressaltant allò que l'autor vol vindicar i tot defugint d'aquella aurèola polèmica que alguns van voler atribuir-li, diu que. Sempre pot quedar el dubte de si aquesta mena d'afegitons poc usuals responen al fet que l'extensió del llibre era *per se* massa breu o al fet potser de voler deslligar de forma clara l'exemplar ressenyat ara i ací de

l'estrict treball de recerca previ. El que és indiscutible és que pertocava publicar una investigació d'aquesta envergadura. Reflex inequívoc d'això últim és que tant l'Ajuntament d'Eivissa com l'Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera figuren com a institucions col·laboradores o que Fanny Tur Riera, directora d'aquesta última entitat, haja decidit prologar-lo i enaltir-lo sense condescendències. Comptat i debatut, apostes com les de l'editor Miquel Costa fan que mots combinats entre si com «erudició» i «joventut» no resulten cap oxímoron, sinó més aviat una perífrasi en harmonia capaç de definir com cap altra la tasca ingent d'aquest jove filòleg eivissenc recentment aterrat al si del Grup de Recerca en Etnopoètica de la Universitat de les Illes Balears. Més enllà del contingut, que també, comprovar que es continuen escrivint i publicant llibres així, fa goig. Molt de goig, de veres.

DARI ESCANDELL
Universitat d'Alacant
dari.escandell@ua.es
ORCID 0000-0003-3455-9796